

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ТОВАРНОГО РИНКУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Аналізуючи досвід діяльності різних інституцій, які ми зараз називаємо суб'єктами інфраструктури товарного ринку (ІТР), можна зрозуміти наскільки виняткові та унікальні передумови розвитку мала і має Львівщина для економічного зростання.

Питання формування ІТР на рівні регіону є мало розробленим науковцями-географами. А відповідно, практично не вивчені історико-географічні чинники розвитку ІТР. Проте маємо великий досвід функціонування інституцій ІТР в минулому, що може посприяти сучасному розвитку цієї інфраструктури. Найчастіше у структурі ІТР виділяють такі компоненти: підприємства оптової торгівлі, підприємства роздрібною торгівлі; посередницькі структури (агенти, оптовики-консигнатори, комісіонери, брокери); організатори торгового обороту (товарні біржі, виставки, ярмарки – оптові, роздрібні та змішані, аукціони); обслуговуючі організації – організатори з переміщення товарів (транспортні, експедиторські організації, митні брокери), компанії з надання інформаційно-маркетингових послуг, інші інституції [6].

Розглянемо, насамперед, розвиток торгівлі, умови, що їй сприяли, інституції, які забезпечували активний товарний рух – ринки, ярмарки, контрактні ярмарки, виставки, різні види кооператив.

Зазначимо, що територія сучасної Львівської області протягом століть розвивалась в руслі загальноєвропейської економічної історії. Загалом періодизуючи історію формування інституцій ІТР, виділимо чотири головні етапи: 1) до другої половини XIX ст.; 2) від другої половини XIX ст. і до 1939 р; 3) від 1939 р. і до кінця 80-х рр. XX ст. – економіка командно-адміністративного типу; 4) від кінця 80-х рр. XX ст. – формування в умовах сучасної ринкової економіки. Ці етапи пов'язані з історією розвитку господарства загалом. Найбільшу увагу звернемо на перші два етапи.

Поступово вони набули широкого розголосу і, починаючи з 1780-х років, майже до кінця XVII ст. відбувалися вже двічі на рік — на свято Юра і на Покрову. Найбільшого піднесення ярмарки досягли в першій пол. XIX ст. Відомі також **контрактові ярмарки**, що існували поряд із звичними ярмарками, на яких укладалися угоди (контракти) про гуртову купівлю-продаж ремісничих, промислових та сільськогосподарських продуктів, а також про купівлю-продаж землі та оренду маєтків. Тут же укладалися і грошові операції (застави, позики), проводились певні біржові операції. Найвідоміші контрактові ярмарки на Україні – львівський, дубненський, київський [1, Т. 10]. У Львові контракти відбувалися разом із костюмованим балами у спеціальних редутних залах.

Важливими торговельними центрами Львівщини були Золочів, Миколаїв (мав королівський привілей на проведення ярмарків двічі на рік і торгів раз на тиждень), Перемишляни, Городок (право торгувати сіллю, центр соляних складів), Івано-Франкове (колишній Янів, мав два базарні дні у тиждень та два щорічні ярмарки), Бібка (проведення ярмарків двічі на рік і торгів раз на тиждень, а з 1569 р. – ярмарків тричі на рік, а торгів – двічі на тиждень), Буськ, Новий Яричів, Жидачів (здавна торгував сіллю), Рава-Руська. Особливої уваги також заслуговує Жовква, яка у 1603 р. отримує разом з магдебурзьким правом і дозвіл поводити чотири ярмарки на рік, на відміну від інших міст. А таке поселення як Пустомити (місто – з 1988 р.) завдячує своїй назву саме торговельному шляху, на якому збирали королівське мито. Це і дало назву селу – Мито, або Пустомити. Близьче до західної межі досліджуваного регіону розташоване місто Белз (найдавніше місто Львівської області – 1030 р.), що користувалось „правом складу» солі та збору мостового мита за переправу через р. Солокію. [3].

На сході знаходиться „вільне торгове місто» Броди, що отримало такий статус 1779 р., а до цього його мало лише місто Львів. До 1569 р. через Броди проходив кордон між Польщею і Литвою, а у 1772 - 1918 р. – кордон

між Австрійською та Російською імперіями. Тут була сконцентрована уся транзитну торгівлю Австрії з Росією й України із Західною Європою [1, Т. 4].

Другий етап - від другої половини ХІХ ст. і до 1939 р. – характеризується розвитком промислового виробництва, будівництвом залізничних віток у різних напрямках зі Львова, введенням значних технічних інновацій в різних галузях господарства, що значно прискорило формування інституцій ІТР. В цей час засновувались і активно діяли близькі до сучасних суб'єкти ІТР як то виставки, біржі, торгівельні спілки, торгово-промислові палати, кооперативні спілки та ін. Розвитку торгівлі сприяла розбудова залізниць (1861 р.), що дало змогу збільшити її обсяг, розширити географію збуту товарів. Поширення набувають кооперативні спілки у різних галузях господарства, однією з особливих функцій яких було забезпечення збутової діяльності.

З 1883 р. у Львові заснований споживчий кооператив „Народна торгівля („НТ) з метою стати центральним складом сільських і містечкових крамниць (громадських і приватних), вишколити і виховати їх персонал, постачати гуртом закупаваний товар з перших рук; по містах „НТ» організувала власні склади-крамниці. У 1907 р. „НТ» змінила свій статут, щоб стати Союзом Торговельно- Господарських спілок для об'єднання громадських крамниць в кооперативи роцдельського типу. Вже на 1914 р. „НТ» стала широкою спілкою, що об'єднувала 93 кооперативи і співпрацював з 831 дрібними українським крамницями [1, Т. 5]. У 1939 р. радянська влада націоналізувала майно „НТ» і включила її організацію в систему державної торгівлі.

У 1898 р. в Олеську утворене крайове хліборобське товариство „Сільський господар» (з 1903 р. – у Львові). Воно налічувало 85 філій, 317 гуртків і 12500 членів по всьому краю [2]. У 1899 р. утворений Союз Кооперативних Союзів (т. зв. Центросоюз). Потім Союз об'єднався з товариством „Сільський господар» у Крайовий Союз Господарських Спілок, що мав філії у 16-ти містах по всій Галичині. Тут займались постачанням

споживчих товарів, с.-г. машин і знаряддя, будматеріалів, та одночасно збутом с.-г. продуктів. З половини ХІХ ст. у Львові та Бродях діяли Торгово-промислові, у Львові - Реміснича та Купецька палати, Союз дрібних торговців та яткарів. [1, Т. 5, 10].

На кінець 1938 р. у всій Галичині було 3455 кооперативів, 709 тисяч членів, які, об'єднувались в товаристві „Народна Торговля», Центросоюзі, Маслосоюзі, і звичайно ж Центробанку. Детальні дослідження кооперативної діяльності знаходимо в працях географів В. Кубійовича, О. Степанів.

Яскравою демонстрацією господарських досягнень краю став ряд **торговельно-промислових виставок**, які відбулись в останній чверті ХІХ ст. Перша промислова виставка була організована Львівською торгово-промисловою палатою влітку 1851 р. Участь у виставці та її відвідування були безкоштовними і покривались з міського бюджету. Наступна виставка під патронатом Господарського товариства відбулась у 1877 р.: по обидва боки від головного входу розміщувались галереї для експозиції, де була представлена продукція промисловості та сільського господарства, окремо демонструвались макети металургійної печі та копальні нафти. За чотири тижні роботи понад 140 тис. осіб. Беззаперечний успіх виставки показав важливість підтримки місцевого виробника. Було вирішено проводити подібні заходи в масштабах краю (тоді провінції Галичини Лодомерії – найбільшої у Австро-Угорській імперії) кожні 10 років. Наступна крайова виставка відбулась у Кракові, а далі черга припадала Львову [5].

Загальна Крайова виставка у Львові 1894 р. дала поштовх для значного пожвавлення економічного та культурного розвитку всієї Галичини на межі ХІХ-ХХ століть. Під виставку тоді виділили територію (50 га) в районі понад Стрийським парком, налагодили тут водопостачання та транспорт. Лише земляні роботи проводились близько 6 місяців. На територію виставки було прокладено залізничну вітку, пущено електричний трамвай, для огляду згори прокладено лінію підвісної дороги. Загалом тут працювало 130 павільйонів, що демонстрували досягнення в промисловості

та сільському господарстві. Крайову виставку відвідали понад 1 млн 100 тис. осіб, в тому числі імператор Франц Йосиф I [5]. Важко уявити настільки масштабну виставку в сучасних реаліях, проте розуміємо важливість виставкової діяльності для розвитку різних галузей економіки регіону.

На третьому етапі товарний ринок повністю контролювався державою, неринкова економіка не сприяла розвитку інституцій ІТР. Перехід до ринкових відносин в кінці ХХ ст. став поштовхом до стрімкого розвитку різних видів торговельної діяльності. Відродження інституцій ІТР регіону відбувається завдяки унікальним історико- географічним чинникам, що несуть досвід розвиненого товарного ринку. і цей досвід необхідний для формування нового такого ринку, але уже в умовах постіндустріальної, а то й інформаційної економіки.

Список літератури:

1. Енциклопедія Українознавства. Словникова частина. У десятих томах. / За ред. В. Кубійовича. –Париж; Нью-Йорк; Мюнхен, 1955-1984. – 4015 с.
2. Львівщина: Історико-культурні та крезнавчі нариси / Упорядник та відп. редактор Ю. Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 1998. – 392 с.
3. Незалежний культурологічний часопис —ІІ. – 2005. - № 36 „Галичина-країна міст”– 517 с.
4. Шишка О. В. Наше місто – Львів: Посіб. з курсу „Львовознавство”. – 2-ге вид. – Львів: Центр Європи, 2002. – Ч.1. – 192 с.: іл.
5. Шишка О. В. Наше місто – Львів: Посіб. з курсу „Львовознавство”. – 2-ге вид. – Львів: Центр Європи, 2002. – Ч.2 – 183 с.: іл.
6. Шканова О. М. Інфраструктура товарного ринку: Навч. посібник. – К.:ЦУЛ, 2006.– 320 с.